

Dr. Hoffmann Imre

Pedagógus-továbbképzés és az ifjúság veszélyhelyzeti (tűzvédelmi és polgári védelmi) nevelése-oktatása

A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről szóló **1999. évi LXXIV. törvény** (Kat.) a veszélyek felismeréséről és a védekezési szabályok megismeréséről is rendelkezik. Az iskolai oktatás, nevelés talán ennek a feladatelemnek a legfontosabb megvalósítási terepe. A célkitűzések eléréséhez az első lépés egy jól kialakított pedagógus továbbképzési program kidolgozása és végrehajtása. Melyek ennek céljai és megvalósítási fázisai?

Pedagógus továbbképzés - célok

A katasztrófavédelmi pedagógus-továbbképzésnek két, egymással összefüggő célja van:

- A pedagógus munkájának elengedhetetlen része, hogy a felügyelete alá tartozó gyerekeket, fiatalokat megvédje a veszélyektől. Ezt a feladatát akkor tudja sikeresen teljesíteni, ha elsőként saját, ezirányú ismereteit bővíti, így magabiztosabbá, határozottabbá válik, erősödik veszélyhelyzeti döntéshozó képessége.
- A tanfolyam továbbá felkészíti a pedagógust arra, hogy képes legyen a veszélyhelyzeti ismereteket diákjai számára átadni.

A továbbképzésen résztvevők megismerkednek a katasztrófavédelem rendszerével, a veszély- és katasztrófatípusokkal, a veszélyhelyzetben követendő magatartási szabályokkal, a lakosságfelkészítés, -tájékoztatás, riasztás eszközeivel, módszereivel, a veszélyhelyzeti kommunikáció és magatartás szabályaival és az egyéni védőeszközök használatával.

Megismerik a tűzoltóság múltját, jelenét, a tűzmelegelőzési és hatósági előírásokat, a tűz jellemzőit, a tűzoltás lehetőségeit. A biztonságos életmódra történő felkészítést más témakörök bevonásával igyekszünk teljes körűvé tenni: **környezetvédelmi, fogyasztóvédelmi, elsősegély-nyújtási és pánikelkerülési ill. kezelési ismeretek, baleset-megelőzési tudnivalók, tudatos fogyasztóvá és energia-felhasználóvá válás ismervei, a rendőrség és a honvédség** szerepvállalása az ifjúság katasztrófavédelmi felkészítésében.

A képzés során tapasztalt szakemberek előadásain és gyakorlati bemutatókon sajátíthatják el a hallgatók a biztonság-kultúra különböző területeinek ismereteit. A gyakorlati bemutatókon megismerik *a riasztási jeleket, a védőeszközök használatát, a kimenekítési csomag összeállításának szempontjait és a tűzriadó-terv készítésének szabályait, sőt a kézi tűzoltókészülékek használatát* is. A veszélyhelyzeti ismeretek témakörének a pedagógiai munkájukba történő beépítését segítik azok a gyakorlati útmutatók, amelyek a veszélyhelyzeti nevelő-oktató program megvalósulását mutatják be tanórai keretek között, valamint a tanórán kívüli tevékenységek, programok lebonyolítása során. Áttekintik a *katasztrófavédelmi nevelést, oktatást, tanulást segítő kiadványokat* és gyakorlati útmutatókkal segítséget kapnak a munkafüzetek használatához. Új témakörként szerepel a katasztrófavédelmi témakör pályázati lehetőségei, a pályázati adatbank és a minisztériumi pályázatkövető bemutatása.

A tanfolyam végén a hallgatók **zárótesztet** írnak, amellyel ellenőrizhető a megszerzett tudás. A tesztet azonnal értékeljük, így lehetőséget adunk a pedagógusoknak a tisztázatlan kérdések megbeszélésére. A képzést követően a tesztet abból a szempontból is áttekintjük, hogy mely témaköröket milyen szinten sikerült a hallgatóknak elsajátítani.

A Tanúsítványokat postai úton juttatjuk el a résztvevőkhöz, miután összesítettük a hiányzásokat, amely nem lehet több az összes óraszám 10 %-nál, valamint értékeltük a

záróteszteket, amelyeknek „megfelelt” szintet kellett elérni, mely minimum 70 %-os eredményességet jelent.

Pedagógus továbbképzés - tematika

A még 2002-ben akkreditált, de 2003. októberében indult és évente kétszer megrendezett katasztrófavédelmi pedagógus továbbképzés alapítási engedélyének megújításával 2008. április 16-19-én újraindult a tanfolyamok sora. Az összegyűjtött tapasztalatok alapján új témakörökkel bővültek ki a tananyagrészek (pl.: környezetvédelem és energiatudatosság, takarékoság, fogyasztóvédelmi ismeretek), megújítottuk az előadók és együttműködők körét, valamint kissé átalakítottuk az órák témánkénti megoszlását.

2003-2009. között 15 tanfolyam keretében 563 fő (298 fő fővárosi, 265 fő vidéki) szerzett tanúsítványt.

A katasztrófavédelmi pedagógus-továbbképzés tematikája: 40 óra (30 előadás, 10 gyakorlati foglalkozás)

A tematikai egységek megnevezése	A foglalkozás típusa	Óraszám
1. A katasztrófavédelem rendszere	Előadás (ea)	1
2. A katasztrófák típusai, veszélyhelyzetek	ea	1
3. Minősített időszakok	ea	1
4. Seveso Irányelvvel kapcsolatos ismeretek	ea	1
5. Lakosságfelkészítés	ea	1
6. Lakosságvédelem, egyéni védelem	ea	1
7. Lakosságvédelem, csoportos védelem	ea	1
8. Riasztás, tájékoztatás, mentésszervezés	ea	1
9. Veszélyhelyzeti kommunikáció	ea	1
10. Gyakorlat <i>Riasztási jelek felismerése</i> <i>Védőeszközök használata</i> <i>Kimenekítési csomag összeállítása</i>	Gyakorlat	2
11. A tűzoltóság múltja és jelene	ea	1
12. Tűz megelőzés, hatósági előírások	ea	1
13. A tűz jellemzői	ea	1
14. Speciális tüzesetek	ea	1
15. a tűzriadó végrehajtásának szabályai	ea	1
16. A tűz jellemzői, oltási lehetőségei	ea	1
17. Gyakorlat <i>Tűzriadó-terv készítése</i> <i>Kézi tűzoltókészülékek használata</i>	Gyakorlat	2
18. Elsősegély-nyújtási ismeretek	ea	2
19. Tömegpánik, pánikelkerülési mechanizmusok	ea	2
20. Elsősegély-nyújtás a gyakorlatban <i>Égési sérülések, vérzések</i> <i>Az ízületek és csontok sérülései: rándulás, ficam, törés</i>	Gyakorlat	3
21. A katasztrófavédelem ifjúságfelkészítési munkája	ea	1
22. A nevelés-oktatási intézmények alapidokumentumai	ea	1
23. A biztonságkultúra határainkon túl	ea	1
24. Oktatás-módszertan gyakorlat <i>A veszélyhelyzeti nevelő-oktató program megvalósulása</i> <i>A katasztrófavédelmi nevelést, oktatást, tanulást segítő kiadványok és használatuk</i> <i>Pályázati lehetőségek a katasztrófavédelmi témakörben</i>	Gyakorlat	3
25. A környezetvédelem és a katasztrófavédelem kapcsolata I.	ea	1
26. A környezetvédelem és a katasztrófavédelem kapcsolata II.	ea	1
27. A fogyasztóvédelem a fiatalok biztonságának szolgálatában	ea	1
28. Az energiatudatosság, -takarékoság, -biztonság, mint a fiatalok	ea	1

biztonságkultúrájának része		
29. Baleset-megelőzés, biztonságos környezet	ea	1
30. A balesetvédelem alapja, rendszere, felügyelete	ea	1
31. A fiatalok biztonságkultúrájának fejlesztésében résztvevő társszervek (a Magyar Honvédség, a rendőrség)	ea	1
32. Számonkérés, értékelés	ea	1

Az ifjúság veszélyhelyzeti (tűzvédelmi és polgári védelmi) nevelés-oktatása

Bár veszélyek között élünk, de ezek egy része megelőzhető, elkerülhető vagy fel lehet készülni az ellenük való védekezésre. Ehhez azonban már gyerekkorban szükséges a megfelelő gondolkodás és **magatartásmód** kialakítása, amely nem egyenlő a tudásanyag mechanikus elméleti elsajátításával.

A közoktatási intézmények helyi terveiben elhelyeztetni a veszélyhelyzeti ismereteket nem egyszerű feladat. 2005-ben kiegészült a törvényi háttér, így a munka jogi szabályozásának gerincét az alábbiak szabályozzák:

- 1996. évi XXXI. (tűzvédelmi) törvény
- 37/2001. (X. 12.) OM rendelet
- 243/2003. (XII. 17.) Kormányrendelet (Nemzeti Alaptanterv – NAT)
- 8/2005. (III. 8.) BM rendelet – a 13/1998. (III. 6.) BM rendelet módosítása.

Mint minden más területen, úgy a veszélyhelyzeti nevelés-oktatásban is igaz, hogy a helyes életvitel megalapozását kisgyermekkorban kell kezdeni. A munka eredményét az jelenti, ha mindennapi szinten óvják önmagukat és környezetüket, megfontoltak, előrelátóak a veszélyhelyzetek elkerülése érdekében, rendelkeznek a megfelelő felkészültséggel és gyakorlottsággal, így képesek segíteni önmagunkon, egymáson és tudnak segítséget kérni a bajban, becsülik természeti és kulturális értékeinket.

A nevelő-oktató program legalapvetőbb célja a fentiekre vonatkozó igények és képességek kialakítása, a helyes és elvárható magatartási minták rögzítése – sok gyakorlattal. E célokat megerősítette a NAT is, melyben több helyen is hangsúlyt kap a személyes biztonsággal, a magatartási mintákkal, a **biztonságkultúrával** kapcsolatos kompetenciák meghatározása.

A közoktatási nevelő-oktató munka tervezésének kezdetén felmerült, hogy a katasztrófa szó helyett használjuk inkább a *veszélyhelyzet* kifejezést. A továbbiakban a következő meghatározást vesszük alapul:

- a **veszélyhelyzet** olyan speciális stresszkeltő szituáció, ami a lakosság kisebb-nagyobb csoportját közvetlenül, illetve közvetve akár életveszéllyel is fenyegeti.

Más megfogalmazásban: olyan félelem, amelyet valamilyen - reális - fenyegetés vált ki.

A NAT vitaanyagának véleményezése során az is felmerült, hogy a veszélyhelyzeti (tűzvédelmi és polgári védelmi) ismeretek elhelyezésekor egy olyan átfogó, komplex kifejezést kell találni, amely megfelel a szakmai kritériumoknak és magába foglalja az e területre vonatkozó valamennyi elemet. Ez a **biztonságkultúra**, melynek kifejtése az **Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségi terület** céljai közé illeszkedik.

„Biztonságkultúra: az egyéni és társadalmi létet veszélyeztető tényezők felismerése, az egyén felelőssége a veszélyhelyzetek kialakulásában, kialakításában, katasztrófavédelem (tűz- és polgári védelem, tervezés, megelőzés, beavatkozás, értékelés).”

A szabályozás következő szintjét a kerettantervek jelentik. Számos, az Oktatási Minisztérium honlapján megjelent kerettanterv tartalmaz idevonatkozó utalásokat, melyek már nevesítve, helyenként konkrétan kifejtve tartalmazzák a biztonságkultúra témakörét, meghatározzák a főbb célokat és fejlesztési feladatokat (pl.: OM, MOZAIK kerettanterv).

A **Nyíregyházi** tantervcsalád *Életvitel és gyakorlati ismeretek* című blokkja a biztonságkultúra témakör feldolgozására az 1-6. évfolyamon évi 2, a 7-8. évfolyamon évi 3 órát tervez, a tantárgyat *technika és életvitel*nek nevezi.

A NAT és a kiválasztott kerettanterv alapján a **helyi** programokba való beépítéshez szükséges személyi, tárgyi feltételeket, ill. a taneszköz javaslatot a 2005-ben kiadott **AJÁNLÁS** (a veszélyhelyzeti – tűzvédelmi és polgári védelmi – nevelő-oktató munka tervezéséhez) c. anyag bővebben is tartalmazza.

12 fontos tudnivaló veszélyhelyzetekben (foglalkoztató füzet 8-10 éveseknek)

Az általános iskola alsó tagozatos diákjai számára készült foglalkoztató füzetben 12 fontos tudnivalót, tanácsot ismerhetnek meg a gyerekek, amely nemcsak katasztrófák, hanem a mindennapi életben előforduló veszélyhelyzetek megelőzésében, kezelésében segítheti őket.

A feladatok megoldásával a gyerekek játékos, életkoruknak megfelelő módon ismerhetik meg a tűzoltók, polgári védelmi szakemberek feladatait, megtudhatják, miben számíthatnak a segítségükre, hogyan kérhetnek segítséget veszélyhelyzetben, milyen veszélyhelyzetbe kerülhetnek, illetve milyen veszélyhelyzetek okozói lehetnek ők maguk, ha nem ismernek néhány alapvető szabályt.

A pedagógusok számára segítség lehet a munkafüzet abban, hogy megismertessék diákjaikkal a Magyarországon leggyakrabban előforduló veszélyhelyzeteket és azokat a magatartási szabályokat, amelyeket ilyen esetekben követni kell (pl. hogyan menekülünk tüzeset vagy földrengés bekövetkeztekor, hogyan és kitől kérjünk telefonon vagy egyéb módon segítséget, hogyan segítsünk egymásnak, mit vigyünk magunkkal, ha a lakásunkat valamilyen veszély miatt ideiglenesen el kell hagynunk stb.).

Fontos nagy hangsúlyt fektetni a veszélyek megelőzésére, környezetünk megóvására, ezért a füzet tartalmaz olyan játékos feladatokat is, amelyek megismertetik a tűzmelegelőzés, a tudatos energiafelhasználás, a környezetvédelem és a balesetmegelőzés legfontosabb szabályait.

A füzet hátsó borítólapja egyben a UNICEF „Riskland” című társasjátékának a magyar nyelvű változata, amellyel az újonnan elsajátított, vagy a már ismert, de ily módon tudatosított veszélyhelyzeti ismereteket lehet játékos formában gyakorolni.

A füzet használatát a www.lakossag.katved.hu pedagógusoknak, fiataloknak szóló lapjain, valamint a kölyökoldalakon található ismeretek, háttéranyagok segítik.

Erre a részterületre vonatkozóan a következők a megoldandó feladatok:

- az EU tagállamok, ill. a tengerentúli országok gyakorlati tapasztalatait összegyűjtve korszerűsíteni a felkészítési segédletet, a papíralapú anyagokról áttérni az elektronikus megjelenésre
- a korosztályi bontást megváltoztatni és ehhez igazítani egy újféle, a koordinatív szerepet előtérbe helyező versenyrendszert
- szélesíteni az együttműködők körét
- az internetes oldalak korszerűsítése, bővítése a szolgáltató jelleg jegyében.

Összegzésként a közeljövő terveiből

- A közigazgatási vezetők katasztrófavédelmi irányítási, vezetési, átdolgozott programjának véglegesítése, minősítése, megvalósítása.
- A megújított akkreditált pedagógus továbbképzés folytatása.
- A KIV - Katasztrófavédelmi Ifjúsági Verseny – országos döntőjének továbbszélesítése mind a korosztályok, mind a nemzetközi résztvevők tekintetében.
- A 8-10 évesek részére a veszélyhelyzeti ismereteket feldolgozó játékos kiadvány még szélesebb körben való megismertetése.
- Kiadványterv összeállítása a legkisebbek és a középiskolások számára.
- Közreműködés a rendészeti szakközépiskolások számára szervezett országos verseny átalakításában, valamint az ennek alapjául szolgáló tankönyv és az érettségi követelmények megújításában.
- A „Készülj fel!” lakosságfelkészítési önálló honlap folyamatos frissítése a felmerülő hazai igényeknek és a nemzetközi elvárásoknak megfelelően.
- További aktivitás a nemzetközi munkacsoportokban, bekapcsolódás az EU szakértői csereprogramjába.

Valamennyi fent jelölt cél megvalósulása esetén a veszélyhelyzeti felkészítési anyagok **nyilvánosságának, elérhetőségének kiszélesedése** várható, mely az érintettek **szabálykövető, tudatos, önsegítő magatartásmintáinak fejlődését** eredményezi.

Dr. Hoffmann Imre t. vezérőrnagy